Recenzija par grāmatu "Latvijas ārlietu simtgade. Scenāriji nākotnei"

Daina Bleiere,
Dr. hist., LU Latvijas vēstures institūta vadošā pētniece

15.11.2018.

Pastāv uzskats, ka starptautiskās politikas akadēmiskā pētniecība sākās 1919. gadā, kad tika nodibināta pirmā katedra Eberistvitas universitātē Velsā. Protams, kādas nozares veidošanās ir process, kurā precīzi gadskaitļi ir tikai pieturas punkti. Taču patiešām, šī joma ir apmēram tikpat veca kā Latvijas valsts, un abas ir radušās Pirmā pasaules kara rezultātā. Dzimšanas apstākļi nosaka, kādēļ no starptautiskās politikas pētniecības vienmēr ir prasīts, lai tā ne tikai mēģinātu izskaidrot, kāpēc un kā valstu attiecības un pasaules politika attīstās tā, kā tās attīstās, bet arī censtos prognozēt, kas notiks tuvākā un tālākā nākotnē. Ja ar pirmo uzdevumu nozare vairāk vai mazāk sekmīgi tiek galā, tad prognozēšanā panākumi ir neviennozīmīgi, atceroties kaut vai bieži pieminēto divpolārās pasaules sabrukumu astoņdesmito gadu beigās. Kā grāmatā ironiski atzīmē Mārtiņš Daugulis, prognozēšanai ir daudz kopīga ar zīlēšanu kafijas biezumos. Tomēr tā ir nepieciešama nodarbe, it sevišķi Latvijai kā mazai valstij, kurai nav praktiski nekādas ietekmes uz lielajiem pasaules politikas procesiem, bet kuras izdzīvošana ir no tiem pilnībā atkarīga.

Recenzētā grāmata ir trešā Latvijas ārpolitikas simtgadi analizējošā grāmata, un tajā Latvijas Ārpolitikas institūta pētnieki ir uzņēmušies komplicēto nākotnes izzināšanas procesu 10 un 30 gadu perspektīvā (2028. un 2048. gads). Tas noteikti ir izaicinošs, bet tajā pat laikā arī vajadzīgs darbs. Ja vēl pirms 10 gadiem varēja šķist, ka pamata valsts drošības un izaugsmes stūrakmeņi – dalība Eiropas Savienībā un NATO, ASV iesaiste pasaules politikā garantē pietiekami prognozējamu starptautisko vidi, un mūsu valsts pamata uzdevums ir iekļauties starptautiskajā politikā un globālajā ekonomikā, pēdējo četru gadu notikumi liek ar satraukumu un bažām skatīties uz pasaulē notiekošajiem procesiem. Krievijas ārpolitiskā agresivitāte, Lielbritānijas izstāšanās no ES, neskaidrības par to, kāda būs Vācijas politika pēc Merkeles ēras beigām un vai saglabāsies efektīva Francijas un Vācijas sadarbība kā ES integrācijas balsts, izolacionisma tendences ASV ārpolitikā un antiglobalizācijas noskaņojumu pieaugums liecina, ka, vismaz tuvākajos gados, Latvijas ārpolitikas veidotājiem nāksies saskarties ar turbulentu un sarežģītu ārpolitisko vidi, turklāt ir jārēķinās arī ar šo procesu iekšpolitiskajām sekām.

Uz pēdējo momentu ievadrakstā norāda Ivars Ījabs, aplūkojot trīs savstarpēji saistītas globalizācijas jomas, kas gan 10, gan arī 30 gadu perspektīvā pilnīgi noteikti ietekmēs mūsu dzīvi: ekonomiskā un kultūras globalizācija, kā arī globālā demokrātijas krīze. Viņš norāda, ka nepieciešamība arī nākotnē darboties vienotā ekonomiskā telpā ar krietni attīstītākām ekonomikām radīs permanentu stresu, kura intensitāte būs tieši atkarīga no valsts vadības politiskās gribas, t.i., augstu spēju reformēties un vienprātību par sasniedzamajiem mērķiem (17. lpp.). Gribot negribot nāksies risināt tādas problēmas kā imigrācija, pielāgošanās kultūras globalizācijai, emigrācija, liberāli demokrātiskā konsensa apšaubīšana. Laikā, kad mēs atguvām neatkarību, globālās integrācijas principi – demokrātija, cilvēktiesības, brīvais tirgus un brīva cilvēku un ideju kustība "tika mums piedāvāti no ārienes kā savdabīgs "iestājeksāmens" Rietumu pasaulē" un mēs to sekmīgi nokārtojām, taču tagad, pasaulē pastiprinoties vēlmei pagriezt pulksteni atpakaļ, "mums visdrīzāk būs iespēja pārliecināties par savu patstāvīgo, autonomo uzticību šiem principiem"(24.-25. lpp.). I. Ījabs norāda, ka globalizācijai nav alternatīvas, bet svarīgi, pēc kādiem noteikumiem tā norisināsies. Viņa skatījumā Latvijas ārpolitikai jāturpina balstīties uz iepriekš nosauktajiem principiem, kas tai ļāva atgūt neatkarību un integrēties reģionālajās un pasaules struktūrās.

Eiropas Savienības nākotne šajā kontekstā būtībā ir atslēga Latvijas stabilitātei un labklājībai. Kārlis Bukovskis aplūko trīs scenārijus: ES un eiroatlantisko struktūru vājināšanās vai izzušana; minēto

struktūru transformēšanās uz mazākiem formējumiem; šo struktūru padziļināšanās. Viņš uzskata, ka ticamākais scenārijs ir "sarežģītas, vairāku ātrumu ES attīstības modelis tuvāko desmit gadu laikā un pragmatisku, globāli konkurējošu dziļi integrētu ES kodola veidojumu eksistence" 30 gadu posmā. Eiroatlantiskās attiecības saglabāsies, pateicoties starpvaldību un pārnacionālisma ideju sajaukumam.

Edijs Bošs pievēršas reģionālo lielvaru politikas un attiecību prognozēšanai, turklāt ilgākā perspektīvā – līdz 2050. gadam. Latvijai vienmēr ir un būs ārkārtīgi būtiski tas, kas notiek ar lielo austrumu kaimiņu Krieviju. E. Bošs prognozē, ka Krievija turpinās būt norietā esoša lielvara, kurā turpināsies ekonomiskās attīstības stagnācija, taču tā visticamāk saglabās savu statusu kā "gandrīz līdzvērtīgs konkurents vadošajām reģionālajām lielvarām"(51. lpp.) tās militārās kapacitātes, it īpaši kodolieroču dēļ. Ko Latvijai kā pundurim, kurš atrodas tiešā norietoša, bet joprojām varena milža tuvumā, darīt? Pēc autora domām, risinājums ir divās metodēs – iekšējās līdzsvarošanas politikā (audzēt savu ekonomisko un militāro kapacitāti, vairot iekšējo stabilitāti) un ārējās līdzsvarošanas politika, meklējot sabiedroto palīdzību. Trešā iespēja – piemērošanās politika, pakļaujot savu politiku Krievijas interesēm, prognozējami padarītu Latviju atkarīgu no Krievijas labās gribas.

ASV ilgtermiņa spēja un vēlme spēlēt lomu, pie kuras tās sabiedrotie ir pieraduši – būt par pasaules līderi, E. Boša skatījumā ir zem jautājuma zīmes, un viņš prognozē, ka neizbēgams ir šīs lielvaras pavērsiens uz Āziju, līdz ar to Eiropas prioritārās lomas mazināšanās, ko nosaka kā Krievijas varas mazināšanās, tā Ķīnas un Indijas nozīmes pieaugums.

Attiecībā uz Vācijas lomu reģionā noteicošais ir ES konteksts. ES pastāvēšana un sasaiste ar Franciju padara Vāciju par prognozējamu lielvaru un piespiež to veltīt pietiekamu uzmanību Baltijai. E. Boša prognoze ir visai piesardzīga, un to var arī saprast, jo Vācijas lomu nosaka gan daudzdimensionālais konteksts, ko rada tās loma kā ES un NATO dalībvalstij, gan arī tās šobrīd diezgan grūti prognozējamie iekšpolitiskie procesi. Kopumā lielvaru dinamiku noteicošie procesi nevieš pārāk lielu optimismu un Latvijas ārpolitikas veidotājiem ir jābūt gataviem dažādiem pavērsieniem.

Runājot par drošības politiku (galvenokārt, militāro drošību) Māris Andžāns izvirza divus attīstības scenārijus – optimistisko un mazāk optimistisko. Optimistiskajā scenārijā uzsvars tiek likts galvenokārt uz valsts iekšējās stabilitātes un ekonomiskās labklājības pastiprināšanos, kas dod iespēju palielināt militārās spējas. Latvija pilnībā ir sevi nostabilizējusi un apzinās kā Rietumu pasaules daļu. NATO un ES militārais atbalsts šajā scenārijā ir pats par sevi saprotams. Mazāk optimistiskajā scenārijā tuvākajos 10 gados Latvija ir maz investējusi savā iekšējā un ārējā drošībā, bet starptautiskā vide ir kļuvusi nedrošāka. Turpinoties šīm stāvoklim Latvija pēc 30 gadiem joprojām atradīsies pa vidu starp Austrumiem un Rietumiem, un ir iespējama tās ārpolitisko vektoru maiņa.

Kopējais secinājums, kas izriet no aplūkotajiem trīs rakstiem ir tāds, ka eiroatlantisko struktūru (ES un NATO) pastāvēšana Latvijai ir vitāli svarīga. Tomēr jārēķinās ar ASV interešu attālināšanos no Eiropas reģiona, līdz ar to ar iespējamu eiroatlantiskās saites pavājināšanos, kas savukārt priekšplānā izvirza ES nozīmi un tās integrācijas turpināšanos vai vismaz dezintegrācijas nepieļaušanu. Turklāt prognozējamā starptautiskās vides neprognozējamība priekšplānā izvirza Latvijas iekšējās attīstības un valsts vadības politiskās gribas jautājumu. Lai nedrošajos starptautiskajos laika apstākļos saglabātu stabilitāti, ir nepieciešams skaidri apzināties vēlamo kursu un vērtības, uz kurām balstāmies, it sevišķi apstākļos, kad no ārpuses mums tās vairs neviens "neuzspiedīs".

Divi krājuma raksti aplūko ierobežojumus un iespējas, ko Latvijai izmaiņas globālajā vidē nozīmē diplomātijas un sava starptautiskā tēla veidošanā. Didzis Kļaviņš norāda uz būtiskajām pārmaiņām, kas notikušas diplomātijā 20. gadsimta beigās un kas izriet kā no interneta un e-tehnoloģiju straujās ienākšanas, tā arī no tā, ka diplomātija aizvien vairāk zaudē savu klasisko "vārtsarga" lomu starp valsti

un starptautisko vidi. Viņš izvirza trīs iespējamos scenārijus Latvijas diplomātijas attīstībai 30 gadu perspektīvā. Pirmais ir jau pieminētais "vārtsarga" scenārijs, kurā tiek saglabāts tradicionālais diplomātijas un ārlietu dienesta modelis. Otrais – adaptācijas scenārijs, nozīmētu ārlietu ministrijas ciešāku sadarbību ar nozaru ministrijām, lielāku ārlietu dienesta iesaisti komercdiplomātijā, labāku ārlietu dienesta sadarbību ar nevalstiskajiem aktoriem, e-diplomātijas, publiskās diplomātijas nozīmes pieaugumu. Trešajā jeb "robežu paplašināšanas " scenārijā ārlietu dienests kļūst par atbalsta mehānismu citām valsts pārvaldes iestādēm, dažādu sociālo grupu pārstāvjiem, kā arī Ārlietu ministrija kļūst par galveno koordinatoru ar ārpolitiku saistītos jautājumos. Šo modeli autors uzskata par reālāko 30 gadu perspektīvā. Tas prasītu būtiskas pārmaiņas ārlietu dienesta uzbūvē un kompetencēs, arī tad, ja pieejamais finansējums būs nepietiekams.

Daunis Auers aplūko radniecīgu tēmu – par Latvijas tēla veidošanu, atzīstot, ka Latvijas problēma ir tā, ka tā ir vāji atpazīstama pasaulē, turklāt tās tēls ne vienmēr ir pozitīvs. Lai gan Latvija jau deviņdesmitajos gados bija uzsākusi sava tēla veidošanu, panākumi ir pieticīgi, kas lielā mērā ir saistāms ar to, ka valsts ārpasaulē neasociējās ar lieliem un inovatīviem uzņēmumiem, izciliem kultūras sasniegumiem, iedzīvotāju labklājību un izglītības līmeni utt. Salīdzinoši vāji attīstīts tūrisms, nav gūti lieli panākumi ārējo investīciju piesaistē. D. Auers apraksta vairākus īstermiņa, vidējā termiņa un ilgtermiņa scenārijus, kas modelē tendences, kas ietekmēs valsts tēla veidošanu – negatīvo, *status quo* un pozitīvo. Saprotams, ka mūs neapmierinātu pirmais un otrais, bet kas ir nepieciešams pozitīvā scenārija īstenošanai? Autors uzskata, ka būtiskākā ir demogrāfiskā politika, jo reģionu depopulācija neļauj tiem piesaistīt investīcijas, attīstīt infrastruktūru un attīstīt tūrismu. Savukārt Rīgai būtu jākļūst par dinamisku reģiona centru. Tāpat būtiska nozīme ir izglītībai, it sevišķi augstākās izglītības pilnveidei tādā veidā, lai ārzemju studentu piesaiste dotu arī investīciju piesaisti. Jāuztur unikālās kultūras tradīcijas. Respektīvi, nedrīkst pieļaut ekonomisko stagnāciju, bet jāpanāk dinamiska attīstība un nacionālās konkurētspējas pieaugums, kas ļautu neitralizēt pēdējo gadu desmitu negatīvās tendences.

Agnese Lāce pievēršas vienam no "karstākajiem" starptautiskās politikas jautājumiem – migrācijai, aplūkojot trīs migrācijas politikas attīstības scenārijus Latvijā: Austrumu jeb Višegradas, Rietumu jeb Vakareiropas un Ziemeļu jeb Zviedrijas. Viņa norāda, ka pirmie divi modeļi nerēķinās ar migrācijas politikas ietekmi ne 10, ne arī 30 gadu posmā, turklāt Austrumu modelī (nepieļaut imigrāciju) migrācijas politika nereti ir pretrunā ar ES pamatvērtībām. Savukārt Rietumu modelis ir saistīts ar īstermiņa ekonomisko vajadzību apmierināšanu, nedomājot par to, kā ilgtermiņā risināt imigrantu integrācijas problēmas. Autores skatījumā apsveicamāks ir Ziemeļu modelis, jo tajā iespējamie ekonomiskie ieguvumi no imigrācijas tiek līdzsvaroti ar mērķtiecīgu integrācijas politiku.

Latvijas ekonomika ir daļa no pasaules globalizētās ekonomikas, gribam mēs to vai nē. Mārtiņš Āboliņš norāda, ka no deviņdesmito gadu sākuma līdz 2008. gadam pasaules ekonomika ļoti strauji virzījās ciešākas integrācijas virzienā, taču tagad integrācijas procesi ir kļuvuši lēnāki. To būtiski ietekmē politiskie faktori, kurus savukārt iespaido tas, ka ekonomikas globalizācija ir radījusi ne tikai kopīgus ieguvumus, bet arī zaudējumus, it sevišķi attīstītajās valstīs, turklāt visvairāk skarot šo valstu vidussķiras ienākumus. Turklāt globālai ekonomikai ir nepieciešami globāli spēles noteikumi, taču tas nozīmē valstu izvēļu ierobežošanu nacionālajā ekonomiskajā politikā. Neskaidrais faktors pasaules ekonomikas attīstībā ir saistīts ar jaunu tehnoloģiju attīstību, kuras ietekmi šobrīd grūti prognozēt. Lai gan ir prognozes, ka varētu notikt ražošanas atgriešanās attīstītajās valstīs un lētā darbaspēka nozīmes mazināšanās, tās šobrīd ir tikai prognozes. Turklāt šāds scenārijs nozīmētu vēl lielāku migrācijas plūsmu uz attīstītajām valstīm. M. Āboliņš izvirza trīs scenārijus: globālais federālisms (ciešāka integrācija), *status quo* saglabāšana, deglobalizācija. 10 gadu perspektīvā viņš par ticamāko scenāriju uzskata *status quo* saglabāšanu, kas neprasītu Latvijai mainīt tās ekonomisko ārpolitiku. Arī 30 gadu

perspektīvā autors šo scenāriju uzskata par iespējamāko. Taču viņš aicina ņemt vērā arī deglobalizācijas iespēju. Viņš norāda, ka, ja saglabāsies ES, tas Latvijai būtu mazāk sāpīgi, atšķirībā no iespējas, ka ES sašķeļas, kas Latvijas ekonomikai nestu ļoti lielu satricinājumu (155. lpp.).

Tehnoloģiju attīstībai ir ne tikai ietekme uz globālo ekonomiku, bet arī uz valsts pārvaldi un ārpolitiku. Viedo risinājumu dotās iespējas un izaicinājumus aplūko M. Daugulis. Ārējās un aizsardzības politikas kontekstā *viedizācija* nozīmē ne tikai lielākas iespējas, bet arī draudu pieaugumu, kas savukārt prasa gan tehnoloģiju attīstību, gana arī stratēģiskās komunikācijas izpratni. Tajā pat laikā, "vieda valsts nesākas ar tehnoloģijām, bet ar skaidru vērtību apziņu, kurp virzās, un tehnoloģijas ir tikai līdzeklis šī mērķa sasniegšanai."(174. lpp.). 10 gadu perspektīvā autors sasaista viedo ārpolitiku ar pilnīgu pāreju uz Rietumu struktūrām, principiem un vērtību telpu, bet 30 gadu perspektīvas prognozi atstāj atvērtu.

Ar viedajām tehnoloģijām ļoti lielā mērā ir saistīta arī enerģijas sektora attīstība, kā to norāda Reinis Āboltiņš. Viņš raksta, ka enerģētikā 10 gadu periodu ir vieglāk prognozēt, bet scenāriji var būtiski mainīties 30 gadu periodā, it sevišķi tādēļ, ka tos ietekmēs arī tuvākajos 10 gados pieņemtie lēmumi. A scenārijā dominē piesardzība attiecībā uz atjaunojamo energoresursu izmantošanu, tīklu viedizācija un pakāpeniska atteikšanās no gāzes, attīstot elektrības starpsavienojumus ar Baltijas valstīm un Ziemeļvalstīm. B scenārijā visi šie faktori darbojas izteiktāk, līdz ar to ir pieejama lēta elektroenerģija, kas jūtami samazina dabasgāzes lietošanu, ierobežojot to tikai ar apkuri sevišķi aukstās dienās. Kā norāda autors, gan A, gan B scenārijā prognozētā attīstība vismaz daļēji saskan ar Ekonomikas ministrijas izstrādāto stratēģiju. Viņš uzsver, ka lēmumi ekonomikas jomā jāpieņem pārdomāti, jo tie darbosies ilgā laikā, un ir jāparedz iespējas izdarīt labojumus, ja lēmumi neatbilst vēlamajam.

Nils Muižnieks krājumu noslēdzošajā rakstā norāda uz ārējiem un iekšpolitiskajiem izaicinājumiem, kas var ietekmēt Latvijas stāvokli. Vidējā termiņā un ilgtermiņā (līdz 2050. gadam) maz ticams, ka visas starptautiskās un reģionālās organizācijas, kurās Latvija piedalās, saglabāsies to tagadējā veidolā. Tas var mazināt šo organizāciju iegrožojošo ietekmi uz Krieviju. Tāpat jārēķinās ar iespējamo nestabilitāti Baltkrievijā. Izaicinājumi ir saistīti arī ar iekšpolitiku, tajā skaitā etniskās saliedētības problēmu, bēgļu integrācijas jautājumu neizbēgamajā migrācijas palielināšanās kontekstā u.c. Bez riskiem ir arī iespējas, piemēram, lielāku ietekmi starptautiskajā politikā Latvija varētu gūt, izmantojot internetu.

Kopumā krājums rada visai skaidru priekšstatu par nākotnes attīstības iespējām un izaicinājumiem. Vienojošā ideja visiem rakstiem ir tas, ka 10-30 gadu periodā jārēķinās ar to, ka starptautiskā vide neizcelsies ar paredzamību, Latvija nevarēs paļauties uz to, ka kopējais vilnis to iznesīs labākajā virzienā, kā tas notika deviņdesmitajos gados, lemjot par dalību ES un NATO. Tagad stratēģijas ir jāizstrādā pašiem, pašiem jārūpējas par to, lai valsts iekšēji un ārēji būtu spēcīga un gatava stāties pretī globālajiem izaicinājumiem.

Recenzējamais krājums ir nopietns ieguldījums Latvijas ārpolitikas pētniecībā. Laiks rādīs, kuras prognozes ir apstiprinājušās vairāk, kuras mazāk, bet ir svarīgi, ka tās ir izteiktas.

Recenzija par grāmatu "Latvijas ārlietu simtgade. Scenāriji nākotnei"

Inna Šteinbuka,
Dr. habil. oec., Fiskālās disciplīnas padomes locekle

15.11.2018.

Pēc Pirmā pasaules kara Eiropas politiskajā ainavā parādījās jaunas robežas. Desmit tautām radās unikāla iespēja dibināt jaunas demokrātijas. Te jāatgādina izcilā vācu filozofa Nīčes savulaik teiktais: ".. kas grib iemācīties lidot, tam vispirms jāiemācās stāvēt un staigāt, un skraidīt, un kāpaļāt, un dejot, – ar lidošanu nevar lidošanu iemācīties!". Iepriekšējie 100 gadi gan Latvijai, gan citām pēc Pirmā pasaules kara tapušām valstīm, ir bijis laiks, kad mācīties stāvēt un staigāt. Tagad esam nobrieduši lidojumam, bet svarīgi saprast, kurā virzienā dodamies, un izlemt, kā rīkoties tālāk.

Ļoti īsā laikā Latvija bija spējusi ne tikai atjaunot politisko neatkarību, bet arī pārvarēt ekonomiskās transformācijas smagās sekas. 2004.gadā tika sasniegts galvenais Latvijas stratēģiskais ārpolitiskais mērķis – mūsu valsts kļuva par Eiropas Savienības un NATO pilntiesīgu locekli. Ja piecpadsmit gadus pirms šiem notikumiem (1989.gadā, pēc LTF dibināšanas) kāds pētnieks prognozētu šādu scenāriju, šo pareģojumu sabiedrības lielākā daļa laikam uztvertu kā zinātniskās fantastikas utopiju.

Runājot par Latviju simtgades zīmē – visinteresantākais ir – kas mūs sagaida tālāk. Kāda būs Latvija un Eiropa jau pēc dažiem gadiem, un kāda – tālākā nākotnē? Kāda varētu būt Latvijas valsts, kas pirms 100 gadiem parādījās uz pasaules skatuves, iespējamā attīstība nākamajos 100 gados? Kādi varētu būt nacionālie sasniegumi un idejas, kas varētu kalpot kā stimuls turpmākai Latvijas un Eiropas attīstībai? Atbildi uz šiem jautājumiem meklē grāmatas "Latvijas ārlietu simtgade: scenāriji nākotnei" autori.

Grāmata turpina publikāciju sēriju par Latvijas ārpolitiku. Autori papildina iepriekšējās divas publikācijas un bagātina šodienas un nākotnes Latvijas stāstu.

Lai saprastu, kurp virzāmies, ir jāatskatās, kas noticis iepriekš. Jāsaprot, ko esam darījuši pareizi, ko nepareizi, ko varbūt varējām darīt savādāk. Skatīties tikai uz sevi diez vai ir lietderīgi – tas būtu kā narcisam spoguļoties upē un tīksmināties par savu attēlu. Ir nepieciešams saredzēt arī apkārtējo ainu. Diemžēl starptautiskās vides nākotnes scenārijus ir grūti prognozēt un vēl grūtāk ietekmēt. Grāmatas autori, apzinoties grūtības, tomēr uzdrošinās izvērtēt Latvijas ārpolitikas attīstības tendences pēc 10 un 30 gadiem. Autori paredz izaicinājumus, ar kurām Latvijas valsts nākotnē varētu saskarties diplomātijā, drošības jomā, valsts tēla veidošanā, ekonomikā, enerģētikā un migrācijā. Autori ir pietiekami drosmīgi, lai pateiktu Latvijas lasītājiem un arī citiem Eiropā, kā viņi redz nākotni.

Grāmata ietver vienpadsmit autoru rakstus par procesiem politikā un ekonomikā, Latvijā un pasaulē globalizācijas apstākļos. Grāmatas zinātniskie redaktori savā ievadā uzsver inovatīvu analīzi. Tam varbūt varētu piekrist, ja vien būtu atšifrēta inovatīvas analīzes būtība. Nedaudz mulsina arī scenāriju laika rāmis: autori meklē atbildi uz jautājumu, kāda varētu izskatīties starptautiskā vide attiecīgi 2028. un 2048. gadā. Rodas jautājums, vai, prognozējot uz loģiskiem (bet ne matemātiskiem!) apsvērumiem balstītus scenārijus, vajag tik precīzi definēt prognozes periodu.

Ļoti pozitīvi vērtēju autoru drosmi atbilstoši savai profesionālajai pieredzei un pārliecībai izvirzīt dažādus scenārijus, kādā pasaulē dzīvosim, kādi izaicinājumi paredzami nākotnē un kas būs jāīsteno Latvijas ārpolitikā nākamajā desmitgadē un 21. gadsimta vidū. Es augsti vērtēju arī starpdisciplināro pieeju, kas ļauj autoriem izstrādāt scenārijus no dažādu teorētisko skatījumu aspektiem. Autoru nākotnes vīzijas un secinājumi ir atšķirīgi un izaicina lasītājus iesaistīties diskusijās. Ceru, ka autoru viedokļi un brīdinājumi par Latvijas sabiedrībai nelabvēlīgiem scenārijiem būs noderīgi arī politiķiem un lēmumu pieņēmējiem.

Grāmatā tiek iekļauti dažādu autoru raksti par dažādam sabiedrības problēmām. Bet visus rakstus vieno autoru mēģinājums pamatot nākotnes tendences.

Krājums sākas ar Ivara Ījaba konceptuālo rakstu par Latvijas tālāko virzību globalizācijas laikmetā. Izvērtējot globalizāciju un tās ietekmi, ir acīmredzams, ka tā ir spēks, kas rada un radīs pozitīvas un negatīvas pārmaiņas gan katram no mums, gan arī valsts līmenī. Ciešāka globāla sadarbība un tehnoloģiskais progress rada iespējas un izaicinājumus, bet arī cerības un bailes. Kaut arī fakti liecina, ka Latvijas ekonomika, uzņēmumi un iedzīvotāji gūst zināmu labumu no globalizācijas, šis labums nav automātisks un nav vienmērīgi sadalīts reģionu un iedzīvotāju starpā. Globalizācija un ar to saistītās tehnoloģiskās izmaiņas pārveidos mūsu dzīvi nepieredzētā ātrumā. Šis process nebūs vienmērīgs, bet to nevarēs apturēt vai pagriezt pretējā virzienā. Ivara Ījaba raksts ir mēģinājums izvērtēt, vai Latvija nākotnē varētu efektīvi pārvaldīt šādas pārmaiņas. Viņš īpaši pievēršas tam, kādā veidā ekonomikas, kultūras un identitātes, kā arī demokrātijas faktori transformējas globalizācijas apstākļos un ietekmē ārpolitiku.

Kārlis Bukovskis pievēršas Eiropas Savienības un Eiroatlantiskās partnerības nākotnei. Autora mērķis ir izvērtēt trīs scenārijus. Viņš meklē atbildi uz jautājumu, kas notiktu ar Latviju ES vai/un NATO vājināšanās un izzušanas gadījumā? Vai Latvijas interesēm atbilst ES un Eiroatlantisko struktūru transformēšanās uz mazākiem formējumiem? Kāda ir ES un Eiroatlantisko struktūru padziļināšanās varbūtība, kurš scenārijs būtu visveiksmīgākais, no Latvijas un Latvijas iedzīvotāju attīstības perspektīvas raugoties? Es piekrītu autora secinājumiem: "Balstoties uz vēsturiskiem piemēriem, tostarp Eiropas integrācijā, un starptautiskās politiskās ekonomikas principiem, kļūst skaidrs, ka maz ticams ir gan katastrofālais scenārijs, gan arī ideālais scenārijs. Ticamākais scenārijs, kā minēts, ir sarežģītas, vairāku ātrumu ES attīstības modelis tuvāko desmit gadu laikā un pragmatisku, globāli konkurējošo dziļi integrētu ES kodola veidojumu eksistence pēc 30 gadiem."

Ļoti iespaidīgs ir Edija Boša raksts par Latvijas un reģionālo lielvaru politiku. Autors aplūko Krievijas, ASV, Ķīnas un Eiropas Savienības (ar Vāciju priekšgalā) politiku un korekti secina, ka "lielvaru politika izšķiroši ietekmē pārējo valstu manevra iespējas ārpolitikā", bet tas "nenozīmē, ka mazākie spēles dalībnieki nekādi nekontrolē savu darbību uz starptautiskās skatuves".

Edija Boša secinājums, ka Āzijas lielvalstu ietekmes pieaugums ievērojami mainīs pasaules kārtību, nav pārāk oriģināls. Tomēr ir svarīgi vēlreiz atgādināt politikas veidotājiem, ka turpinās mazināties Eiropas Savienības globālā spēlētāja statuss. Bet vai tiešām ES lomas samazināšanu var uzskatīt par labām ziņām Latvijai? Šī tēze varētu rosināt diskusijas. Autors loģiski apgalvo, ka "Latvijai vajadzētu turpināt nepagurstoši strādāt, lai nostiprinātu grupu, kas pazīstama kā "Rietumi"… Kopumā šķiet, ka

Austrumbaltijas valstīm sliktākais nākotnes scenārijs būtu ES dezintegrācija kombinācijā ar Amerikas Savienoto Valstu uzmanības mazināšanos attiecībā uz šo reģionu…"

Nevar nepiekrist Edijam Bošam, ka Eiropas Savienības nākotnes attīstības trajektorija un nozīmīga pasaules spēlētāja lomas saglabāšana ir vitāli svarīga. Kā Eiropa mainīsies nākamajā desmitgadē un virzoties uz 2050. gadu? Skaidrs, ka virzību ietekmēs vairāki faktori, sākot ar jauno tehnoloģiju ietekmi uz sabiedrību un nodarbinātību un beidzot ar šaubām par globalizāciju, bažām par drošību un populisma izplatīšanos. Kādas ir mūsu izvēles iespējas? Vai nu šīs tendences gūst pār mums virsroku, vai arī mēs tās pieņemam un izmantojam jaunās iespējas, ko tās mums nesīs. Laiki ir grūti, bet Eiropa allaž ir spējusi pielāgoties grūtībām. Arī šoreiz mums jāspēj rast atbilde mainīgas realitātes apstākļos.

Autors pamatoti secina, ka lai ES nākotnē kļūtu par vērā ņemamu lielvaru, "dalībvalstīm uz brīvprātības pamata daļēji jāatsakās no savas suverenitātes". Bet vai nākamā Latvijas un citu ES dalībvalstu ārpolitikas veidotāju paaudze tam būs gatava? Jautājums ir drīzāk retorisks.

Māra Andžāna raksts "Latvijas drošība paredzami neparedzamā starptautiskajā vidē" ir nozīmīgs, jo sniedz nākotnes redzējumu par Eiropas Savienības kā miera projekta nākotni. Autora vīzija par Latvijas drošības vidi svārstās starp paredzamo un neparedzamo, bet ļauj iezīmēt Latvijas drošībai būtiskākos faktorus perspektīvā un ieskicēt scenārijus tālākai virzībai.

Daunis Auers ar savu rakstu par Latvijas starptautisko tēlu varētu veicināt Latvijas Institūta centienus pilnveidot Latvijas valsts zīmolu. Savukārt, Agnese Lāce pievēršas Latvijas sabiedrības migrācijas uztverei, nākotnes migrācijas tendencēm pasaulē un Latvijas izaicinājumiem. Mārtiņa Āboliņa pētījums turpina Ivara Ījaba pārdomas par globalizācijas tendencēm, bet no ekonomiskā skatpunkta, analizējot tirdzniecību un investīcijas nākotnē un Latvijas izredzes globālajā konkurences cīņā. Mārtiņš Daugulis fokusējas uz jauno jēdzienu "viedā ārpolitika", izvērtējot, kā personas datu izmantošana un aizsardzība un jauno tehnoloģiju izmantošana datu analīzē sekmēs ārpolitisko lēmumu pieņemšanu nākotnē. Enerģētikas un tās drošības jautājumiem ārpolitiskā kontekstā veltīts Reiņa Āboltiņa raksts.

Īpaši vēlos pieminēt Nila Muižnieka noslēdzošo rakstu ar simbolisko nosaukumu: "Secinājumu vietā: Latvija nenoteiktas nākotnes priekšā". Autors sniedz plašāku skatījumu par situāciju, kurā Latvija šobrīd atrodas, analizē iekšpolitiskās attīstības tendences, sevišķi cilvēktiesību jautājumos, kopsakarībā ar Latvijas ārpolitiskajām iespējām.

Kopumā recenzējamā grāmata ir nozīmīgs ieguldījums Latvijas ārpolitikas pētniecībā. Tā demonstrē, ka Latvijas profesionāla ārpolitikas pētnieku komanda vēlreiz apliecina pamatotas ambīcijas pētniecībā un spēju sniegt vērtīgas rekomendācijas politikas veidotājiem.